

М. М. Великанова,
кандидат юридичних наук

ПРАВОВА ПРИРОДА ДОГОВОРУ ПІДРЯДУ НА ПРОВЕДЕННЯ ПРОЕКТНИХ ТА ПОШУКОВИХ РОБІТ

У статті проаналізовано правову природу договору підряду на проведення проектних та пошукових робіт. Через встановлення загальних та специфічних ознак, визначено місце такого договору у системі всіх договорів.

Ключові слова: договір підряду, договір підряду на проведення проектних та пошукових робіт, проектні роботи, пошукові роботи.

Останнім часом дуже активно почали розвиватися відносини у галузі будівництва, і як наслідок – виникла потреба у договірному регулюванні таких відносин. Як відомо, будівництво може виконуватися господарським, підрядним та змішаним способом. Але незалежно від способу будівництва, для регулювання таких відносин застосовуються різноманітні договірні типи, серед яких переважають договори підрядного типу.

Важливою і необхідною стадією будівництва є проведення проектних та, в необхідних випадках, пошукових робіт, оскільки будівництво неможливе без розвідки майбутнього місця забудови, техніко-економічного обґрунтування вибору району та конкретного місця будівництва, розробки проекту та кошторису тощо. Ці та інші дії безпосередньо передують будівництву і здійснюються послідовно, тобто пошукові роботи виконуються перед проектними. Організація таких робіт здійснюється на основі договору на проведення проектних та пошукових робіт.

Питання юридичної природи договору підряду на проведення проектних та пошукових робіт є досить суперечливим. Загалом, дослідженням природи зазначеного договору, його змісту, порядку укладення, зміни, розірвання займалися Ю. Г. Басін, Н. С. Кузнецова, О. О. Підпригора та інші науковці. Проте, неоднозначність законодавчого регулювання відносин з проведення проектних та пошукових робіт вимагає дослідження зазначеного договору на предмет встановлення його юридичних характеристик та визначення місця в системі договорів у будівництві.

У зв'язку з цим, метою даної публікації є виявлення юридичних ознак договору підряду на проведення проектних та пошукових робіт, а також визначення його місця в системі договорів.

Перш за все необхідно окреслити сферу застосування договору підряду на проведення проектних та пошукових робіт.

Відповідно до ст. 887 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) за договором підряду на проведення проектних та пошукових робіт підрядник зобов'язується розробити за завданням замовника проектну або іншу технічну докумен-

тацію та (або) виконати пошукові роботи, а замовник зобов'язується прийняти та оплатити їх.

Господарський кодекс України (далі – ГК України) ці відносини врегулює у главі 33 «Капітальне будівництво», де договору підряду на проведення проектних і досліджувальних робіт присвячена стаття 324, згідно з якою за договором підряду на проведення проектних і досліджувальних робіт підрядник зобов'язується розробити за завданням замовника проектну документацію або виконати обумовлені договором проектні роботи, а також виконати досліджувальні роботи, а замовник зобов'язується прийняти і оплатити їх.

Як видно із вказаних статей визначення поняття договору підряду на проведення проектних та пошукових робіт у ЦК України та ГК України є ідентичними. У зв'язку з цим зазначені договори можуть використовуватися як при регулюванні цивільно-правових, так і при регулюванні господарсько-правових відносин, залежно від того який суб'єктний склад таких відносин і у якій сфері виникають права та обов'язки сторін.

Крім того, позитивному регулюванню таких відносин сприяє норма ч. 2 ст. 175 ГК України, відповідно до якої майнові зобов'язання, які виникають між учасниками господарських відносин, регулюються ЦК України з урахуванням особливостей, передбачених ГК України. Це створює основу для регулювання господарських відносин тими ж цивільними нормами, які застосовуються до будь-яких цивільних правовідносин.

Загалом дослідження всіх договорів як єдиної системи дозволяє розглядати їх не як роздрібнену масу окремих, таких, що не мають зв'язку між собою, видів договорів, а як певну їх сукупність, в основі якої лежать єдність і взаємозв'язок між окремими договорами [1, с. 4–5]. А тому для ефективного застосування законодавства до договорів підряду на проведення проектних та пошукових робіт важливим є з'ясування питання про їх місце в системі договорів. Варто звернути увагу, що місце договору в системі договорів визначається через загальні й спеціальні ознаки. Загальні (родові) ознаки дозволяють уключити договір у систему договорів, а спеціальні – вирізнити цей договір у загальній системі.

Спробуємо визначити місце договору підряду на проведення проектних та пошукових робіт через виділення їх загальних та спеціальних ознак.

Договір за своєю природою є різновидом правочинів, оскільки правочини, у яких беруть участь більше однієї сторони, набувають виду договору. У зв'язку з цим договір – це двосторонній правочин, у якому виникнення, зміна чи припинення цивільних прав і обов'язків настає на підставі домовленості двох або більше сторін.

Досить слушною є висловлена в науковій літературі позиція про те, що договірні відносини можуть одночасно характеризуватися декількома нормоутворюючими ознаками, і класифікаційних факторів, що мають самостійне нормоутворююче значення, може бути декілька. Тому договір підряду на проведення проектних та пошукових робіт можна віднести до того чи іншого виду договорів залежно від класифікаційного критерію.

За спрямованістю зобов'язання договір підряду на проведення проектних та пошукових робіт належить групи договорів, спрямованих на виконання робіт чи надання послуг. До цієї групи договорів також входять виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних робіт, оплатне надання послуг, перевезення, транспортне експедирування, зберігання, доручення, комісія, управління майном, банківський рахунок. Об'єднує всі ці договори те, що вони направлені на виконання роботи однією особою для іншої з метою досягнення певного економічного результату [2, с. 40–112].

У межах цієї класифікації, запропоновано В. С. Мілаш [3, с. 88–40], договори підряду на проведення проектних та пошукових робіт є виробничими комерційними договорами, які можуть бути: 1) за економіко-правовим результатом – договорами на виконання робіт; 2) за формою та ступенем організації ринку, у межах якого він укладається – договорами, укладеними в межах звичайного виробничого ринку; 3) за порядком узгодження договірних умов – взаємоузгодженими; 4) за порядком визначення ціни – договорами з динамічними цінами; 5) за характеристикою оферти – договорами з індивідуалізованою або конкурсною офертою.

За авторської класифікації договорів Л. К. Веретельник [4, с. 4–6], договори підряду на проведення проектних та пошукових робіт є: 1) за розміщенням норм про цивільно-правові договори в позитивному праві – охоплені регулюванням у ЦК України; 2) за структурою Розділу II глави 52–53 ЦК України та його розділу III – функціональні, а саме договори про виконання робіт (підряд).

Відповідно до інших класифікаційних критеріїв договір підряду на проведення проектних та пошукових робіт може бути: 1) за розподілом прав і обов'язків між сторонами – двостороннім; 2) за наявністю обов'язку зустрічного відшкодування – відплатним; 3) за моментом виникнення прав і обов'язків – консенсуальним.

Тепер спробуємо виділити спеціальні ознаки, що вирізняють договори підряду на проведення

проектних та пошукових робіт у загальній системі договорів.

Тривалий час існувала така точка зору, що договором підряду на капітальне будівництво охоплювалися інші підрядні договори в будівництві, у тому числі й договір підряду на проведення проектних та пошукових робіт. Тобто підрядні договори у будівництві розглядалися як різновид договору підряду на капітальне будівництво. Разом із тим все більше науковців почали вказувати на самостійність договору підряду на проведення проектних та пошукових робіт. Варто погодитися із такою позицією, оскільки договір підряду на проведення проектних та пошукових робіт має власний предмет регулювання, специфічний порядок виконання зобов'язань та приймання і оплати робіт. Так, предметом зазначених договорів є проведення проектних та пошукових робіт та їх результат. Проектно-пошукові роботи полягають у розробці проектно-кошторисних матеріалів, складання техніко-економічних обґрунтувань, проектів планування і забудови, складання технічних умов і технічних інструкцій проектування тощо [5, с. 5]. Такі роботи мають, як правило, виконуватися на основі творчого підходу, а тому можна говорити про певну ознаку творчості при проведенні проектних та пошукових робіт [6, с. 218]. Наявність цієї ознаки наближає ці договори до договорів на виконання творчих робіт (договір на виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних робіт, договір франчайзингу тощо). Крім того, результати проектних і пошукових робіт не мають матеріального об'єкта їх уречевлення, на відміну від будівельного підряду. До того ж у ЦК України проектним та пошуковим роботам відведено окремих четвертий параграф глави 61 «Підряд». Тобто і законодавець не розглядає договір підряду на проведення проектних та пошукових робіт як різновид договору будівельного підряду.

Така ж позиція законодавця представлена і у ГК України, де всі підрядні відносини врегульовані у главі 33 «Капітальне будівництво», але договір підряду на капітальне будівництво та договір підряду на проведення проектних і досліджувальних робіт також розмежовуються. Крім того, і ЦК України, і ГК України містять вказівку на можливість застосування до відносин, що складаються у будівництві, положень інших нормативно-правових актів. Це дає можливість належним чином врегулювати хоч і пов'язані між собою, але самостійні види робіт. І оскільки у ЦК України всі норми, що стосуються підрядних договорів, уніфіковано в одній главі, тому відбувається регулювання відносин, які складаються в будівництві, у межах окремих підрядних договорів, до яких застосовуються загальні правила про підряд.

Крім того, договір підряду на проведення проектних та пошукових робіт необхідно відмежовувати від договорів на виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних робіт. Відмінність між вказаними договорами полягає, перш за все, у різних предметах цих дого-

ворів. Так, предметом договору підряду на проведення проектних та пошукових робіт є технічна документація як результат праці підрядної проектної організації, що досягається шляхом виконання проектно-пошукових робіт, передбачених завданням, і регламентується спеціальними правовими нормами [7, с. 154]. Проектування, як уже зазначалося, є обов'язковою стадією капітального будівництва. Наукові та конструкторські роботи виконуються не тільки в галузі будівництва, а й в інших галузях господарства. Предметом договорів на виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних робіт є наукові дослідження, розробка зразків нового виробу та конструкторської документації на нього, нової технології. Хоча деякі результати тих та інших робіт можуть бути зовні подібні (наприклад, технічна документація), але за характером, способами й методами вирішення завдань це різні роботи й різні в основному результати.

Договори підряду на проведення проектних та пошукових робіт розмежовуються з договорами на виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних робіт й за наступними критеріями. Так, за договором підряду на проведення проектних та пошукових робіт об'єкт будівництва відомий заздалегідь, на нього розробляються проекти й креслення, заготовлюються матеріали, здійснюється організація робіт. Під час виконання конструкторських робіт заздалегідь відомі лише основні технологічні вимоги до конструйованого дослідного зразка. Поряд із тим сторони не знають, яким буде цей дослідний зразок. Розробка креслень, добір матеріалів тощо здійснюється в процесі конструювання.

Це також стосується й договорів на виконання науково-дослідних робіт. Під час виконання таких робіт відомою є лише задана проблема, у той час як очікуваний результат і сама методика дослідження виявляються в процесі роботи.

За договором підряду на проведення проектних та пошукових робіт у більшості випадків, за часом також відома й вартість робіт, а під час виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних робіт вартість їх може бути визначена лише приблизно, оскільки ні обсяг досліджень, ні кількість часу, необхідного науковим працівникам, конструкторам для здійснення дослідження, ні кількість та вартість матеріалів заздалегідь установити не можна.

І нарешті, відмінність договору підряду на проведення проектних та пошукових робіт від догово-

ру франчайзингу полягає у наступному. Згідно зі статтею 1115 ЦК України за договором комерційної концесії (франчайзингу) одна сторона (правоволоділець) зобов'язується надати другій стороні (користувачеві) за плату право користування відповідно до її вимог комплексом належних цій стороні прав із метою виготовлення та (або) продажу певного виду товару та (або) надання послуг.

Поєднувати договори може те, що в обох договорах одна сторона (правоволоділець, виконавець) зобов'язана передати іншій (користувачу, замовнику) технічну та комерційну документацію, надати іншу інформацію, необхідну користувачеві, замовнику для здійснення прав, передбачених указаними договорами.

У той же час договори франчайзингу укладаються на вже готову технічну та комерційну документацію, іншу інформацію, яка необхідна користувачеві для здійснення прав, наданих йому договором комерційної концесії. Крім того, предметом договору комерційної концесії є право на використання об'єктів права інтелектуальної власності. Результат проведення проектних та пошукових робіт не є об'єктом права інтелектуальної власності.

Таким чином, договір підряду на проведення проектних та пошукових робіт за своєю правовою природою є двостороннім, консенсуальним, оплатним договором, що опосередковує виконання робіт у сфері будівництва й спрямований на виконання робіт та досягнення результату, відокремленого від роботи. Наявність специфічних ознак відрізняє цей договір від усіх схожих договорів і дозволяє йому зайняти окреме місце в системі договорів.

Література

1. Быков А. Г. Система хозяйственных договоров / А. Г. Быков // Вестник МГУ. – 1974. – № 1. – С. 3–11.
2. Ромашев Ю. В. Система договоров в гражданском праве России / Ю. В. Ромашев. – М.: Юристъ, 2001. – 496 с.
3. Милаш В. С. Комерційний договір у контексті сучасних ринкових умов: (Монографія) / В. С. Милаш. – Харків: Видавець ФО-П Вапнярчук Н. – М., 2007. – 440 с.
4. Веретельник Л. К. Систематизація договорів у цивільному праві: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / Ламара Котеевна Веретельник. – Х., 2007. – 19 с.
5. Басин Ю. Г. Правовые вопросы проектирования в строительстве. / Ю. Г. Басин. – М.: Госюриздат, 1962. – 162 с.
6. Цивільне право України: Підручник. – К.: Юрінком Інтер, 2005. – Кн. 2. – 640 с.
7. Рассудовский В. А. Договор на выполнение проектных и изыскательских работ в капитальном строительстве / В. А. Рассудовский. – М.: Изд-во АН СССР, 1963. – 160 с.

М. Н. Великанова

Правовая природа договора подряда на выполнение проектных и изыскательских работ.

В статье проанализирована правовая природа договора подряда на выполнение проектных и изыскательских работ. Через установление общих и специфических признаков определено место такого договора в системе всех договоров.

M. N. Velykanova

The legal nature of agreement of the contract on conducting of projects and searching works.

In the article the legal nature of agreement of the contract on conducting of projects and searching works is analysed. Through establishment of general and specific signs, the place of such agreement in the system of all agreements is defined.